LUBELSKI ROCZNIK PEDAGOGICZNY
T. XXXIII – 2014

Kamila Witerska

TEATR FORUM – TEATR ZMIANY SPOŁECZNEJ

Abstrakt: Teatr Forum to teatr uciśnionych. Pokazuje człowieka w opresji i podejmuje próbę uwolnienia go z niej. Jest to teatr interaktywny, w którym widz wchodzi w rolę aktora i podejmuje działanie. Referat przedstawia próbę zmierzenia się z Teatrem Forum zaadresowanym do młodzieży w wieku 15–25 lat robiącej przysłowiowe „nic", określanej terminem NEETS. Termin ten, oznaczający w języku angielskim *Not in Education, Employment or Training*, dotyczy młodych ludzi niezaangażowanych w życie społeczne, a tym samym pozbawionych możliwości samorealizacji.

Słowa kluczowe: teatr forum, bierność społeczna młodzieży, NEET, profilaktyka, zatrudnienie

WPROWADZENIE

Zdaniem Augusto Boala, twórcy Teatru Forum, wszyscy jesteśmy aktorami: bycie obywatelem to nie życie w społeczeństwie, to zmienianie go (2009). Boal przyjmuje więc perspektywę dramaturgiczną Goffmana (2000), przenoszącą metaforę teatru na życie społeczne. Boal idzie jednak dalej niż Goffman, próbuje zmieniać rzeczywistość za pomocą środków teatralnych. Buduje przedstawienie mocno osadzone w rzeczywistości społecznej widzów i aktorów, które następnie łączy z rzeczywistością poprzez zaangażowanie widzów i aktorów. Teatr forum jest od początku do końca procesem zmiany rzeczywistości społecznej.

W teatrze-forum widz interweniuje w akcję dramaturgiczną i zmienia ją. Augusto Boal tak opisuje procedurę Teatru Forum: początkiem jest zaproszenie uczestników do opowiedzenia historii zawierającej trudny do rozwiązania, polityczny lub społeczny problem. Następnie prezentowana jest 10–15-minutowa scena portretująca problem i jego rozwiązanie. Po zakończeniu sceny uczestnicy pytani są, czy zgadzają się z zaprezentowanym rozwiązaniem. Jeśli ktoś odpowie przecząco,

scena odgrywana jest ponownie, ale tym razem każdy widz ma prawo zastąpić któregokolwiek aktora i poprowadzić akcję w kierunku, który jemu wydaje się odpowiedni (Boal 2008).

Bardziej szczegółową charakterystykę Teatru Forum, choć także uproszczoną i skróconą, prezentuje Adrian Jackson w przedmowie do najpopularniejszej książki Boala *Games for Actors and Non-Actors* (2002). Jackson stwierdza, że Teatr Forum jest teatralną grą, w której problem ukazany jest w nierozwiązanej formie. Do gry tej zaproszona jest publiczność, nazywana tu *spekt-aktorami*, mająca możliwość zasugerowania i odegrania rozwiązania. Problem jest zawsze symptomem opresji i przedstawia wyraźnie określonego opresora oraz ofiarę opresji. Co istotne, zarówno aktorzy, jak i spekt-aktorzy są w jakiś sposób dotknięci, związani z danym rodzajem opresji, dlatego są w stanie zbudować przedstawienie oraz generować różne rozwiązania problemu. Po pierwszym pokazie przedstawienia, który jest traktowany jako model, jest ono prezentowane ponownie aż do momentu, kiedy ktoś z publiczności krzyknie „stop!", wejdzie w rolę protagonisty i spróbuje odeprzeć opresora. *Gra jest rodzajem współzawodnictwa pomiędzy spekt-aktorami próbującymi doprowadzić przedstawienie do innego zakończenia (w którym cykl opresji zostaje przerwany) i aktorami starającymi się za wszelką cenę doprowadzić je do oryginalnego zakończenia (w którym osoba opresjonowana zostaje pokonana i opresorzy są triumfatorami)* (Jackson 1991, w: Boal 2002, s. xxiv). Cała gra prowadzona jest przez postać nazwaną *jokerem*, którego zadaniem jest nauczenie publiczności reguł gry i sprawne jej pilotowanie. Rezultatem teatru forum jest zebranie wiedzy, taktyk i doświadczenia uczestników. Boal określa Teatr Forum jako próbę rzeczywistości. Jego zdaniem próbowanie zachowań w ramach działań teatralnych stymuluje praktykowanie odegranych zachowań w rzeczywistości. Teatr Forum budzi chęć spróbowania w rzeczywistości tego, co działo się na scenie (Boal 2002). *Teatr opresjonowanych dotyczy raczej działania niż mówienia, zadawania pytań niż dawania odpowiedzi, analizowania niż akceptowania (*Jackson 1991, w: Boal 2002, s. xxvii). Teatr Forum jest dla tych, którzy są zainteresowani teatrem jako narzędziem zmiany.

Z tych właśnie przyczyn Teatr Forum stał się narzędziem realizacji projektu międzynarodowego Act Your Job (w ramach programu *Uczenie się przez całe życie – Leonardo da Vinci*). Cele projektu to bowiem wspieranie młodych ludzi w wyborze ścieżki kariery i kształcenia oraz przeciwdziałanie bierności społecznej młodzieży.

NEETS – GRUPA FORMALNIE BIERNA

Projekt Act Your Job skierowany jest do młodych ludzi określanych jako NEETs. NEET to akronim utworzony od angielskich słów *Not in Education, Employment or Training*, określających grupę młodych ludzi, którzy nie uczestniczą w żadnej formie edukacji i pozostają bez pracy. NEETs to nastolatki i młodzi dorośli, którzy nie uczą się, nie pracują, nie uczestniczą w żadnych szkoleniach, kursach, nie realizują się w żadnej działalności wolontariackiej, czyli robią „nic".

Potrzeba nazwania i zaopiekowania się grupą młodych ludzi pozostających bez zatrudnienia oraz udziału w szkoleniach i jakichkolwiek formach edukacji pojawiła się w Wielkiej Brytanii pod koniec lat osiemdziesiątych ub. wieku wraz ze zmianami w polityce socjalnej, które pozostawiły osoby w wieku 16–18 lat bez zasiłku (Furlong 2007). W roku 1994 zostały wyróżnione i nazwane kategorie młodych bezrobotnych, zaś grupa osób pomiędzy 16 a 18 rokiem życia, pozostająca poza kategoriami polityki pracy i zatrudnienia (praca, edukacja, trening), została określona mianem „Status Zero", później zmienionym na „Status A". „Status 1" odnosił się do młodych ludzi powyżej 16 roku życia, którzy kontynuowali naukę, „Status 2" określał uczestniczących w szkoleniach, a „Status 3" dotyczył osób zatrudnionych. Nadanie statusów spowodowało wartościowanie poszczególnych grup, ponadto określenie „Status Zero" miało bardzo silną treść metaforyczną, co podkreślił Howard Williamson, mówiąc, że metaforyczny przekaz „Statusu Zero" określa młodych ludzi jako tych, którzy nie mogą liczyć na nic i wydają się iść donikąd (*count for nothing and appear to be going nowhere*) (Williamson 1997, s. 78). „Status Zero" został wkrótce zastąpiony nazwą NEET, która znosiła negatywne konotacje pustego, zerowego statusu. Termin NEET został formalnie wprowadzony w Wielkiej Brytanii w roku 1999 w raporcie rządowym *Bridging the gap* (Social Exclusion Unit 1999). W pierwszej dekadzie XXI wieku ekwiwalenty grupy NEET znalazły swoje definicje prawie we wszystkich krajach Unii Europejskiej. Ponadto swoje własne definicje NEET opracowały: Japonia, Nowa Zelandia, Tajwan i Hong Kong.

Większość krajów europejskich definiuje NEET jako grupę młodych ludzi pomiędzy 15 a 24 rokiem życia pozostających bez zatrudnienia, poza system edukacji i nieuczestniczących w żadnych treningach czy szkoleniach (Eurofound 2012).

Z danych Eurostatu (2011) wynika, że prawie 7 500 000 młodzi ludzie w wieku 15–24 lat nie uczestniczyło w życiu zawodowym, kształceniu i szkoleniach w Europie w roku 2011. Oznacza to, że 12,9 % wszystkich młodych ludzi w tej grupie wiekowej znajduje się w kategorii NEET. Wskaźnik ten różni się jednak znacznie między poszczególnymi państwami członkowskimi UE. Holandia i Luksemburg mają bardzo niskie wskaźniki NEET (poniżej 7%). Bułgaria, Irlandia, Włochy i Hiszpania mają bardzo wysokie wskaźniki NEET (powyżej 17 %), które oznaczają, że

w tych krajach około jedna młoda osoba na pięć jest wyłączona z rynku pracy i systemu edukacji. Rycina 1 ilustruje graficzną reprezentację populacji NEET w krajach Unii Europejskiej. Kraje podzielone są na pięć kategorii w zależności od wysokości wskaźnika procentowego występowania NEETs (Eurofound 2012). Polska mieści się w grupie krajów określanych średnim wskaźnikiem NEET (10–14%).

Chociaż ze statystycznego punktu widzenia wskaźnik NEET wydaje się łatwy do uchwycenia, to należy podkreślić, że ten pojedynczy wskaźnik dotyczy bardzo zróżnicowanej populacji. NEET jest kategorią, która zawiera różne podgrupy, posiadające różnorodne doświadczenia i potrzeby. W raporcie Eurofound (2012) zostało wyróżnionych pięć głównych podgrup w populacji NEET:

- konwencjonalni bezrobotni – największa podgrupa, która może być dalej podzielona na osoby długotrwale i krótkotrwale bezrobotne;
- niedostępni – grupa obejmująca młodych opiekunów, młodzież z obowiązkami rodzinnymi, chorych lub niepełnosprawnych;
- wyłączeni – młodzi ludzie, którzy nie poszukują pracy i żadnych form edukacji i nie jest to spowodowane żadnymi zewnętrznymi zobowiązaniami czy ich niewydolnością. Obejmuje zarówno zniechęconych byłych pracowników, jak i młodych ludzi, którzy prowadzą niebezpieczny i aspołeczny tryb życia;
- poszukiwacze okazji – młodzi ludzie, którzy aktywnie szukają pracy i szkoleń, ale wciąż oczekują na możliwości, które uważają za odpowiednie w odniesieniu do swoich umiejętności i statusu;
- dobrowolni NEET – ci młodzi ludzie, którzy podróżują oraz ci, którzy są zaangażowani w dziedzinach takich, jak sztuka, muzyka i samokształcenie.

Pięć kategorii określonych powyżej zawiera mieszankę bardziej lub mniej narażonych na wykluczenie społeczne młodych ludzi. Są to zarówno osoby będące w bardzo niekorzystnej sytuacji, jak i ci, którzy są w stanie wybrać dobrowolne i alternatywne wyjście z rynku pracy i edukacji. Konwencjonalni bezrobotni wydają się grupą bardziej zagrożoną wykluczeniem społecznym, ponieważ mimo woli cierpią z powodu braku dostępnych miejsc pracy. Poszukiwacze okazji są mniej narażeni na wykluczenie, ponieważ posiadają bardziej uprzywilejowane pochodzenie i sami dobrowolnie decydują się pozostać poza rynkiem pracy i systemem edukacji, aby dać sobie szansę na tak zwanym odpowiednim poziomie. To samo może dotyczyć dobrowolnego NEET, który zdecydował się na podążanie alternatywną trajektorią i jest konstruktywnie zaangażowany w inne, nieformalne działania. Z kolei grupa zniechęconych pracowników, którzy bezskutecznie próbowali wejść na rynek pracy i w efekcie zniechęcenia porzucili kolejne próby, jest bardziej narażona na wykluczenie. Grupa ta jest również bardziej narażona na ryzyko

prowadzenia niebezpiecznego i aspołecznego trybu życia. Wreszcie „wyłączeni" – grupa obejmująca mieszankę ludzi narażonych i nienarażonych na wykluczenie: to młodzi ludzie z niepełnosprawnością, którzy potrzebują wsparcia w celu uczestnictwa w rynku pracy i edukacji, młode matki, które nie są w stanie pozwolić sobie na opiekę nad dziećmi, a także młode matki z wysokim dochodem gospodarstwa domowego, które dobrowolnie decydują się opuścić rynek pracy, aby opiekować się swoimi dziećmi (Eurofound 2012).

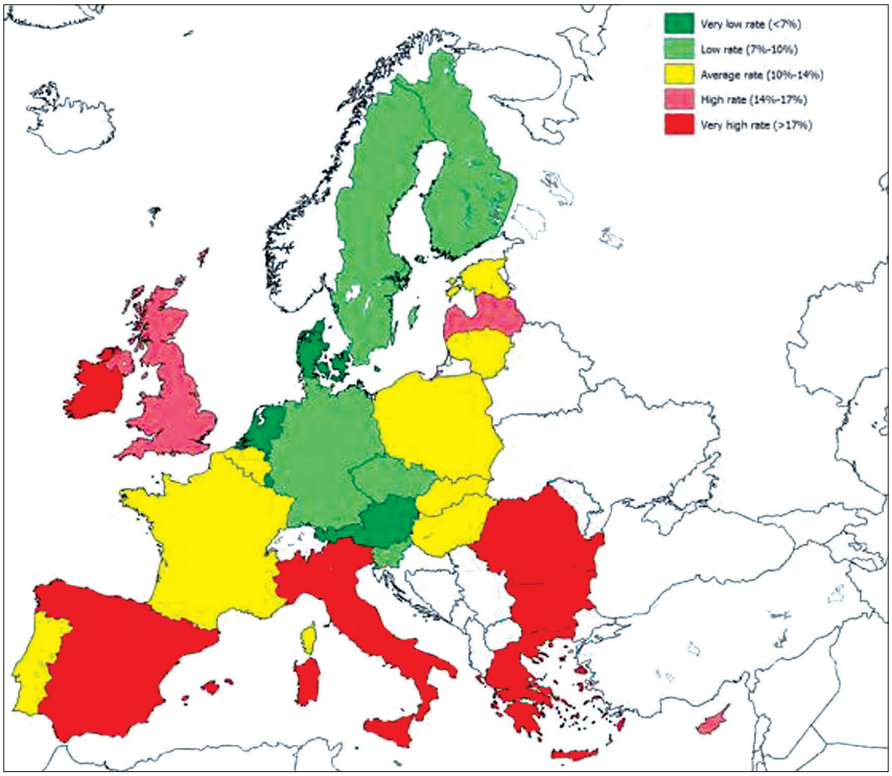

Ryc. 1. Wskaźnik NEET w Europie w grupie wiekowej 15–24 lata
Źródło: Eurofound 2012.

Poszczególne kraje Unii Europejskiej różnią się pod względem struktury i rozmiaru populacji NEETs, jednak pojawiają się pewne wspólne wzory, co umożliwia określenie klastrów – grup krajów o podobnej strukturze populacji NEETs. Kraje w każdej grupie wykazują pewien stopień podobieństwa pod względem kształtu i takich cech populacji NEETs, jak status, dotychczasowe doświadczenie zawodowe, płeć, poziom wykształcenia itd. W raporcie Eurofound zostały wyróżnione cztery klastry (ryc. 2):

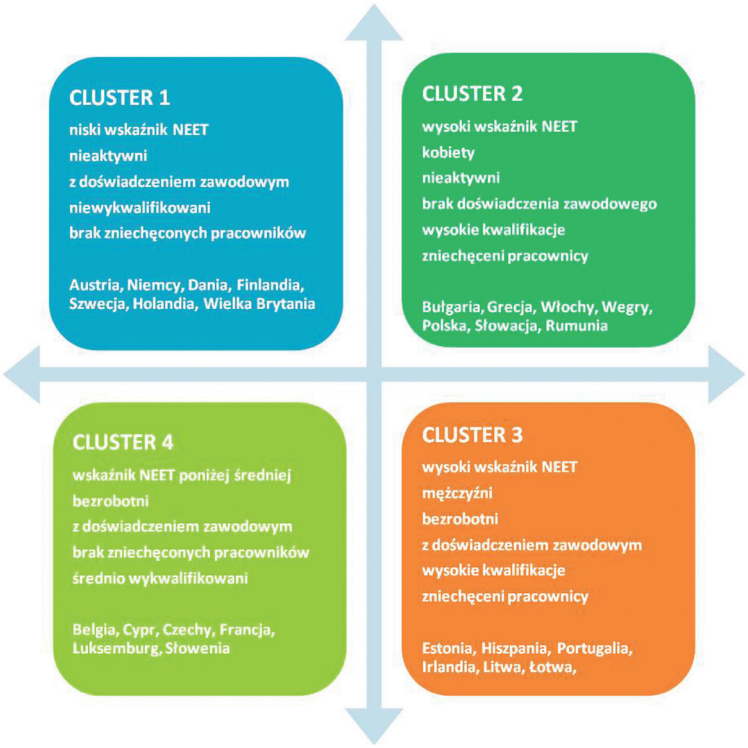

Ryc. 2. Klastry NEET w Europie

Źródło: Eurofound 2012.

Klaster 1 obejmuje takie kraje, jak: Austria, Dania, Finlandia, Niemcy, Luksemburg, Holandia, Szwecja i Wielka Brytania. Jest to grupa krajów prowadzących politykę *flexicurity*, krajów neoliberalnych, o podwójnym systemie edukacji. Z wyjątkiem Wielkiej Brytanii wszystkie te kraje charakteryzuje niski wskaźnik NEET. Udział kobiet jest poniżej średniej unijnej, większość to osoby o niskim poziomie wykształcenia, nieaktywne, posiadające doświadczenie zawodowe, ale niezniechęcone.

Klaster 2 można scharakteryzować jako ten, w którym większość NEETs to osoby nieaktywne. Obejmuje kraje śródziemnomorskie: Grecję i Włochy oraz kraje Europy Wschodniej: Bułgarię, Węgry, Rumunię, Polskę i Słowację. Z wyjątkiem Polski i Słowacji kraje w tej grupie to kraje o wysokim wskaźniku NEET. Udział kobiet jest tutaj znacznie wyższy niż średnia unijna, są to osoby nieposiadające bądź posiadające okazjonalne doświadczenie zawodowe, zniechęcone, o wysokim poziomie wykształcenia. Powyższe dane wskazują na to, że NEETs w tej grupie to nie dobrowolni NEETs, ale osoby znajdujące się w takim położeniu w wyniku sytuacji społeczno-gospodarczej kraju.

Klaster 3 tworzą: Estonia, Irlandia, Łotwa, Litwa, Portugalia i Hiszpania. Kraje te zostały szczególnie dotknięte przez kryzys gospodarczy i w większości z nich odsetek bezrobocia wśród młodzieży wzrósł dwukrotnie lub trzykrotnie od początku jego trwania. Większość przedstawicieli NEETs w tej grupie to osoby bezrobotne, mężczyźni z doświadczeniem zawodowym i wysokimi kwalifikacjami, zniechęceni uprzednimi doświadczeniami i brakiem pracy.

Klaster 4 składa się z takich krajów, jak: Belgia, Cypr, Czechy, Francja, Luksemburg i Słowenia. W tych krajach wskaźnik NEET plasuje się poniżej średniej unijnej. Przedstawiciele tej grupy to niezniechęceni, średnio wykwalifikowani bezrobotni, posiadający doświadczenie zawodowe. Kraje te cechuje wysoki udział NEETs o niskim poziomie wykształcenia (Eurofound 2012).

Różnorodność i wewnętrzna niespójność grupy NEET wskazuje także na różnorodność przyczyn stawania się NEET, uzależnionych od sytuacji społeczno-ekonomicznej kraju, polityki społecznej i ekonomicznej, ale także czynników społeczno-kulturowych. Osoby z niskim poziomem wykształcenia są trzy razy bardziej narażone na NEET niż posiadające wykształcenie. Ryzyko to jest o 70% wyższe w przypadku imigrantów; silnym czynnikiem ryzyka jest także niepełnosprawność lub problemy zdrowotne. Niezależnie od przyczyn NEETs to grupa generującą ogromne koszty społeczne, nie tylko ekonomiczne. Wyniki badań nad NEETs, prowadzonych przez Eurofound (2012), wskazują, że straty ekonomiczne dla społeczeństwa Uniii Europejskiej nieintegrującego NEETs są szacowane na 150 bilionów euro rocznie, nie wspominając strat związanych z wycofaniem się młodych ludzi z życia społecznego w ogóle, spadkiem zaufania i wzrostem bierności społecznej.

PROJEKT *ACT YOUR JOB* JAKO PRZYKŁAD ZASTOSOWANIA TEATRU FORUM W PROFILAKTYCE BIERNOŚCI SPOŁECZNEJ MŁODZIEŻY NEETS

Act Your Job to międzynarodowy projekt partnerski współfinansowany z funduszy Komisji Europejskiej w ramach programu *Lifelong Learning – Leonardo da Vinci*. Okres realizacji projektu to sierpień 2012 – lipiec 2014. Celem projektu jest wzmocnienie umiejętności osób do 25 roku życia w zakresie zdobywania zatrudnienia i rozwijania kariery zawodowej przy zastosowaniu technik teatralnych. Idea projektu opiera się na założeniu, że teatr jest skutecznym narzędziem rozwoju osobistego oraz efektywnym sposobem komunikacji. Teatr to nie tylko gra aktorów, piosenka, taniec, gesty i rekwizyty. Teatr może być także narzędziem zwiększania poczucia własnej wartości, kreatywności, umiejętności społecznych i motywacji. Jest formą atrakcyjną dla młodych ludzi, sposobem wyrażania siebie. Jest projektem

artystycznym wykorzystującym równolegle wiele środków przekazu. Zaangażowanie młodych ludzi w teatr może przyczynić się do ich umiejętności samodoskonalenia i zatrudnienia. Dlatego też teatr może być alternatywną formą szkolenia. Główne cele projektu, to:

- połączenie teatralnych technik edukacyjnych z kreatywnymi i tradycyjnymi metodami szkolenia;
- włączenie zajęć teatralnych do programów kształcenia i szkolenia zawodowego;
- rozwijanie umiejętności miękkich;
- wymiana informacji i doświadczeń dotyczących motywowania i wspierania rozwoju zawodowego młodych ludzi poprzez teatr;
- wspieranie młodych ludzi w wyborze ścieżki kształcenia i kariery.

W ramach projektu zaplanowane zostały takie działania, jak: zebranie najlepszych praktyk wykorzystania zajęć teatralnych, zorganizowanie grup młodych ludzi do napisania i wystawienia sztuk teatralnych, zorganizowanie dwóch edycji *Act Your Job Day* – pokazów przedstawienia, opracowanie podręcznika zawierającego najlepsze praktyki, opracowanie podręcznika zawierającego scenariusze sztuk przedstawionych w ramach projektu (www.actyourjob.eu).

Partnerami projektu są instytucje z czterech krajów europejskich:

- Ayuntamiento de San Andrés del Rabanedo – Hiszpania
- Newham College of Further Education – Wielka Brytania
- Akademia Humanistyczno-Ekonomiczna w Łodzi – Polska
- Rogers Személyközpontú Oktatásért Alapítvány – Węgry

Polski partner projektu to Akademia Humanistyczno-Ekonomiczna w Łodzi. Projekt jest realizowany przez studentów Wydziału Humanistycznego oraz Wydziału Artystycznego. Zadaniem jego uczestników było przygotowanie i wystawienie przedstawienia skierowanego do rówieśników. Przedstawienie zostało zrealizowane w konwencji Teatru Forum, interaktywnego teatru zapraszającego do aktywności widzów. Publiczność tworzyli inni studenci oraz uczniowie trzeciej klasy gimnazjum z Łodzi. Widzowie mieli możliwość zmiany zachowania głównej bohaterki, która pomimo swoich zdolności nie wierzy w siebie.

Przedstawienie zostało zatytułowane *MARTA – NIE PRZEGAP TEGO*. Tytułowa bohaterka Marta ma 20 lat, urodziła się 08.03 – zodiakalna ryba. Interesuje się fotografią i prowadzi swój anonimowy fotoblog. Lubi pizzę i fast foody, ale ciągle jest na diecie. Lubi rysować, nie lubi nudy i monotonii. Marta nie wierzy w siebie. Spektakl opiera się na trzech scenach, w których główna bohaterka ma szansę na podjęcie aktywności, rozwinięcie swoich zdolności i zainteresowań, ale tego nie robi, nie realizuje pojawiającej się szansy. Celem przedstawienia jest zaangażowanie publiczności w próbę zmiany sytuacji głównej bohaterki, a tym samym

uświadomienie jej sobie możliwości i kierunku rozwoju własnych zdolności i zainteresowań. Spektakl wpisuje się zatem w szkolny program profilaktyki, uczy krytycznego i kreatywnego myślenia i argumentowania, służy aktywizacji społecznej i zawodowej młodzieży.

Podczas przedstawienia, które odbyło się w Akademii Humanistyczno-Ekonomicznej w Łodzi, gimnazjaliści wchodzili na scenę i próbowali zmienić sytuację bohaterki poprzez wejście w jej rolę. Jako tytułowa Marta rozmawiali ze „swoimi" rodzicami, próbując przekonać ich do swoich racji, powiedzieć o swojej pasji, potrzebach, zainteresowaniach. Wchodząc w rolę fikcyjnego bohatera aktywizowali swoje własne potrzeby i emocje, co w efekcie miało spowodować uświadomienie sobie ich własnego potencjału i możliwości rozwijania swoich zdolności i zainteresowań. Przedstawienie mówi – nie przegap tego, podejmij działanie i rób to zgodnie z własnymi potrzebami i zainteresowaniami.

Aktorzy – studenci AHE – wzięli udział w przewrotnym projekcie, to znaczy przekonani o tym, że próbują zmienić postawy gimnazjalistów i licealistów dotyczące bierności społecznej, sami zostali poddani temu samemu procesowi. Budując fabułę przedstawienia mówili o swoich własnych doświadczeniach w obszarze podejmowania aktywności zawodowej i społecznej, o swoich decyzjach i ich konsekwencjach i w istocie czekali na nowe rozwiązania, które dali im ich trochę młodsi koledzy. Założenie o spójności rozumienia i odczuwania opresji zarówno przez twórców fabuły, jak i widzów jest podstawą Teatru Forum (Jackson 1999, w: Boal 2002). Tylko wtedy problem jest autentyczny i ważny dla publiczności, jeśli zostanie wygenerowany przez osoby o podobnych celach i dylematach, będące w podobnej sytuacji, podobnie odczuwające opresję. Projekt wbudowuje się w nurt tzw. edukacji rówieśniczej (*peer education*), niezwykle cennej formy kształtowania postaw młodych ludzi, którzy nie muszą słuchać „prawd" płynących od dorosłych autorytetów, ale mają możliwość uczenia się od siebie nawzajem.

W trakcie spektaklu zawiązało się między widzami a aktorami pewnego rodzaju porozumienie. Podawali sobie rękę, witając się ze sobą przy zamianie roli, dziękowali sobie po zakończeniu scen. Po spektaklu studenci mówili o zaangażowaniu widowni w role, o widocznym zainteresowaniu i skupieniu publiczności na tym, co dzieje się na scenie, publiczności niełatwej, która po wejściu do sali przed przedstawieniem wykazywała zupełny brak zainteresowania czymkolwiek i traktowała przedstawienie jako dobry sposób ominięcia „matmy". Pojawiły się także sugestie zmiany scen, fabuły i możliwości udoskonalenia przedstawienia i chęć zagrania go jeszcze raz.

Dzięki projektowi studenci mieli możliwość poznania nowych metod pracy z młodzieżą, a także skonfrontowania swojej pracy z rówieśnikami z innych krajów. Uczelnia nawiązała współpracę z instytucjami z Węgier, Hiszpanii i Wielkiej Brytanii, mając możliwość poznania ich metod i form pracy. Projekt przeciwdziała

zjawisku *drop out* czyli rezygnacji studentów z kształcenia w toku studiów, ponieważ jest realizowany w ciągu czterech semestrów, a jednocześnie dociera do gimnazjalistów i licealistów, którzy dzięki temu być może podejmą kształcenie po zakończeniu szkoły ponadgimnazjalnej i nie staną się NEETs.

LITERATURA

Act Your Job. http://www.actyourjob.eu/

Boal A. (2002). *Games for Actors and Non-actors*. Routledge, London–New York.

Boal A. (2008). *Theatre of the Oppressed*. Pluto Press, London.

Boal A. (2009). *World Theatre Day – International Message, 27th March 2009.* http://wtd09.wordpress.com/2009/02/26/the-2009-world-theatre-day-inernational-message/

Eurofound (2012). *NEETs – Young people not in employment, education or training: Characteristics, costs and policy responses in Europe*. Publications Office of the European Union, Luxembourg.

Eurostat (2001). *Young people – education and employment patterns.* http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Young_people_- education_and_employment_patterns (dostęp: październik 2011).

Furlong A. (2006). *'Not a very NEET solution: Representing problematic labour market transitions among early school-leavers'*. „Work, Employment and Society", vol. 20, pp. 553–569.

Furlong A. (2007). *The zone of precariety and discourses of vulnerability: NEET in the UK*. „Journal of Social Sciences and Humanities", no. 381, pp. 101–121.

Goffman E. (2000). *Człowiek w teatrze życia codziennego*. Wyd. KR, Warszawa.

Jackson A. (1991). *Translator's introduction to the first edition*. W: A. Boal (2002). *Games for Actors and Non-actors*. Routledge, London–New York.

Social Exclusion Unit (1999). *Bridging the gap: New opportunities for 16–18 year -olds not in education, employment or training.* Stationery Office, London.

Williamson H. (1997). *'Status Zer0, youth and the "underclass": Some considerations'*. W: R. MacDonald (red.). *Youth, the 'underclass' and social exclusion*. Routledge, London.

FORUM THEATRE IN THE PREVENTION OF YOUTH SOCIAL PASSIVITY – NEETS

Abstract: Forum Theatre is a theater of the oppressed. It shows a man in distress and attempts to release him from it. This is an interactive theater, in which the spectator takes the role of an actor and takes the action. The paper presents an attempt to deal with the Theatre Forum addressed to young people aged 15–25years doing the proverbial „nothing", defined the term NEETS. This term, meaning in English, Not in Education, Employment or Training, concerns young people not engaged in social life, and thus deprived of the possibility of self-realization.

Key words: forum theatre, youth social passivity, NEET, prevention, employment